

Cecile Vossen, Ringel Goslinga: 'Terugkijken' Verhalen over leven. Uitgeverij Ten Have, Utrecht 2015. ISBN 9789025905064 (Ziekte algemeen/Levenseinde/ED) Zie ook: www.uitgeverijtenhave.nl

Soort boek/ziekte stijl:

'Toen mijn vaders tijd aanbrak om afscheid te nemen viel het me op. Die blik die zich naar binnen richtte. De onbezorgdheid over zaken die eerst zo belangrijk leken. De laatste goede adviezen aan zijn kinderen.'

Boek van 192 pagina's, harde cover en a-4 formaat, een boek over ongeneeslijk zieke mensen die, kort voor hun dood, reflecteren op het leven. Het zijn 21 Nederlanders, bekend en onbekend, jong en oud die terminaal ziek zijn of ondertussen al gestorven. Zij werden geïnterviewd en kijken terug op hun bestaan. Het boek bevat grote zwartwit portretfoto's waarna de persoon in kwestie kort wordt geïntroduceerd om vervolgens op een volgende pagina in te gaan op leven en dood.

Voor dit boek benaderden schrijver en fotograaf mensen die bereid waren te praten over hun stervensproces, met name via vrienden en kennissen. Met bijdragen van René Gudde en Laura Maaskant.

<http://www.cecilevossen.nl/terugkijken/> 'Steeds vaker vertellen mensen in de media hoe ze hun naderende dood tegemoet treden. *Terugkijken* kiest een ander perspectief. In het boek blikken mensen – jong en oud – terug op hun bestaan. Allen hebben ze de dood aangezegd gekregen. Wat zien ze? Wat is dan echt belangrijk? De korte verhalen, foto's zonder opsmuk en sobere opmaak nodigen de lezers uit stil te staan bij hun eigen leven.'

Over de schrijvers:

Ringel Goslinga is portretfotograaf. Hij is bekend om zijn zwart-witfoto's die o.a. in het NRC Handelsblad worden gepubliceerd. Hij exposeerde o.a. in het fotografiemuseum FOAM, het Rijksmuseum en het Stedelijk Museum Amsterdam. Zie ook: <https://www.linkedin.com/in/ringelgoslinga>

Cecile Vossen schrijft voor organisaties die zich inzetten voor betere zorg en welzijn. Zij maakt daarbij regelmatig gebruik van persoonlijke verhalen. Zie ook:

<http://www.cecilevossen.nl/terugkijken/>

Dit boek is een gezamenlijk project van Cecile Vossen, Ringel Goslinga en award-winnend vormgever Sybren Kuiper (-SYB-).

<http://www.nrc.nl/next/2015/10/30/de-laatste-indruk-1551718>

30 oktober 2015 Rosan Hollak: 'Het stervensproces van haar vader sterkte schrijfster Cecile Vossen in de overtuiging dat ze iets wilde doen met die verstillings. Want wat vertelt de naderende dood ons over het leven? (...) Het resultaat is *Terugkijken*, een fotoboek met 21 confronterende zwart-witportretten en verhalen van mensen die terugkijken op hun bestaan.

Korte beschrijving:

Cover tekst: *'Mensen die gaan sterven, kijken anders naar het leven dan zij die denken nog eindelijk de tijd te hebben. Ze stellen zichzelf andere vragen. Wat eerst*

belangrijk leek, doet er nu minder toe. Misschien dat de naderende dood meer van het leven helpt ontdekken. Wat zien mensen als ze in die laatste levensfase terugkijken? Wat zijn hun overpeinzingen? Welk verhaal laten zij voor ons achter?

In *Terugkijken* vertellen zij hun verhaal. Er komen zeer verschillende personen aan het woord, uit alle lagen van de bevolking met vele verschillende achtergronden. Filosoof, directeur van de KRO, elektrotechnicus, dakloze, jong en oud, ALS-patiënt of, kanker patiënt, vele verschillende personen lichten toe hoe zij aankijken tegen doodgaan en terugkijken op hun leven. Ze vertellen over beslissingen die ze hebben genomen, wendingen in hun leven, waar ze spijt van hebben, hoe het misschien anders had gekund. Het verlangen er echt wat van te maken en de zoektocht naar wie je dacht te zijn en eigenlijk bent. Het trof de makers van het boek dat de mensen het leven tot het laatst omarmen, meebuigen met wat onvermijdelijk is, genieten tot het laatst en vaak dankbaar zijn over wat is geweest. Daarnaast raakte de eenzaamheid hen want het leven van anderen gaat door, maar dat van jouw houdt op.

Het boek is expres sober vormgegeven, zwart-wit foto's, weinig tekst op grote a-4 pagina's, verschillende zwaarte van papier, portret eerst (zwaarder papier). Daarna een korte introductie van de persoon, rechts tegen de kantlijn in een kolom neergezet en op een volgende pagina (lichter papier), eveneens in een kolom aan de rechterkant, indringend hun antwoorden op de vragen beschreven. Dit om puurheid en echtheid van het leven te benadrukken.

Wat viel op:

- Het besef dat wat je met je leven gedaan hebt voor altijd blijft, niet is uit te wissen, en wat ze daarbij dan hopen, zoals de man (John) die gedurende zijn leven alcoholist was en graag wil laten zien dat er ook een andere vader bestaat.
- En wat de mensen moeilijk vinden: vaak niet het doodgaan, maar niet meer doorleven, erbij horen (René Gudde)
- En hoe ze graag zien dat de achterblijvers op hun leven terugkijken (Laura Maaskant)

Citaten:

(Laura): 'Ik wil dat strak bij mijn afscheid niemand zegt: Laura was te jong om dood te gaan. Ik ervaar dat zelf namelijk niet zo. (...) Mijn leven is kort, ja, maar het is er niet minder om.'

(John): 'Nu ik helder ben, begrijp ik beter wat er is gebeurd. En dat is pijnlijk. (...) De echte John zie je nu. Dit ben ik. Niet de zuiplap en ruziezoeker. Maar John. Best een goeie gozer. Die lief kan zijn, die een goede vader kan zijn.'

(René Gudde): 'Wat me het zwaarst valt? Ik wil niet weg. Van alle emoties die dat kan oproepen – angst, afkeer, woede, verdriet- blijft voor mij over verdriet.'

(Cecile Vossen): 'We hopen dat de verhalen in dit boek de adem even doen inhouden en nieuwe gedachten brengen. Want met die bedoeling zijn ze nagelaten: ter inspiratie voor wie achterblijft. Zodat we iets meer begrijpen van het leven – én van onszelf.'

[Leesfragment 1 \(pdf\)](#)

http://issuu.com/vbku/docs/inkijkexemplaar_terugkijken_vossen

Foto's:

<http://www.nrc.nl/next/2015/10/30/de-laatste-indruk-1551718>

Recensies/Extra:

http://binnenland.eenvandaag.nl/index.php/radio-items/62873/wat_telt_echt_als_je_binnenkort_komt_te_overlijden

http://web.avrotros.nl/radioeenvandaag/player/RBX_AT_2412694/

‘Een indrukwekkend boek met grote, indringende zwart-wit portretten, en korte rake interviews waarin mensen terugkijken op hun leven. De vele lege pagina's nodigen de lezer bovendien uit na te denken over zijn eigen leven. In Radio EenVandaag een gesprek met makers Cecile Vossen en Ringel Goslinga.’

<http://www.nrc.nl/next/2015/10/30/de-laatste-indruk-1551718>

30 oktober 2015 Rosan Hollak: ‘(...) Dat waren niet het soort gesprekken waarbij het voldoende is om even een uurtje bij iemand op de bank te zitten. „Rust was noodzakelijk voor een goede ontmoeting”, zegt Vossen. „Ik had me goed voorbereid en onder meer met artsen maar ook met een palliatief arts gesproken. Hij gaf me mee dat ik alles kon bespreken. Dat gebeurde ook, niemand was terughoudend.” (...)

Beiden vonden het confronterend, al die gesprekken met mensen waarvan ze wisten dat ze er niet lang meer zouden zijn. (...) Nog moeilijker waren de overlijdensberichten. Van de 21 mensen uit het boek, zijn er inmiddels al 14 overleden. „Telkens kwam zo'n bericht toch weer onverwacht”, zegt Vossen. „Vaak las ik dan terug wat ik tijdens zo'n gesprek had opgeschreven en werd iemands verhaal ineens onherroepelijk: dit is wat het leven is geweest.”

Wie alle verhalen in Terugkijken leest, ziet dat de meeste geïnterviewden, hoewel ze in hun leven soms foute keuzes hebben gemaakt, met trots en inzicht terugkijken. „Juist moeilijkheden zorgen ervoor dat je jezelf leert kennen”, zegt Vossen. „Die conclusie heb ik vaak gehoord. Alles wat je zegt en doet, laat een spoor achter en heeft betekenis. Ik merkte dat mensen daar ook verantwoordelijkheid voor willen nemen.” (...)’

<http://www.medicalfacts.nl/2015/10/07/wat-sterwenden-ons-over-het-leven-kunnen-leren/>

Bol.com: Berendooo: ‘Het zijn verhalen die je raken en laten verzinken in gedachten. De foto's zijn heel mooi en maken het compleet. Dit boek lees je niet even snel door, maar laat je toch even nadenken over het leven.’